

O'ZBEKISTON EKSPORTI TARKIBI VA UNI DIVERSIFIKATSIYALASH MASALALARI

Ibadullayeva Hayotxon

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti 2-bosqich magistranti.

ibodullayevahayotxon@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15081696>

Annontatsiya. Ushbu maqolada respublikamizda eksport salohiyatini oshirishning ahamiyati, mamlakat iqtisodiyotida tovar va xizmatlar eksporti va uni diversifikatsiyalashning ijobiy va salbiy xususiyatlari, eksport va uni diversifikatsiyalashda olib borilayotgan iqtisodiy munosabatlar va eksport tarkibi kabi masalalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Tashqi savdo, eksport, ijobiy va salbiy qoldiq, bojxona, eksport salohiyati, reeksport, induksiya va deduktsiya, xalqaro savdo, erkin iqtisodiy zonalar.

СОСТАВ ЭКСПОРТА УЗБЕКИСТАНА И ВОПРОСЫ ЕГО ДИВЕРСИФИКАЦИИ

Аннотация. В данной статье освещена важность повышения экспортного потенциала нашей республики, положительные и отрицательные особенности экспорта товаров и услуг и его диверсификации в экономике страны, экономические связи и состав экспорта в экспорте и его диверсификация.

Ключевые слова: Внешняя торговля, экспорт, положительное и отрицательное сальдо, таможня, экспортный потенциал, реэкспорт, индукция и вычет, международная торговля, свободные экономические зоны.

THE COMPOSITION OF UZBEKISTAN'S EXPORTS AND ITS DIVERSIFICATION ISSUES

Abstract. This article highlights the importance of increasing export potential in our republic, the positive and negative characteristics of the export of goods and services and its diversification in the country's economy, the economic relations and export structure that are being carried out in the process of export and its diversification.

Keywords: Foreign trade, exports, positive and negative balance, customs, export potential, re-export, induction and deduction, international trade, free economic zones.

KIRISH

O'zbekiston iqtisodiyotining jadal rivojlanishida eksport hajmi va tarkibi muhim o'rin tutadi. Mamlakat iqtisodiy salohiyatini oshirish, xalqaro bozorga raqobatbardosh mahsulotlarni yetkazib berish va eksport geografiyasini kengaytirish milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shu sababli, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, an'anaviy mahsulotlarga qo'shimcha ravishda yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish va xorijiy bozor

talablariga mos mahsulotlarni eksport qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda O'zbekiston jahon hamjamiyatida o'zining mustaqil ovozigacha ega bo'lgan davlat darajasiga ko'tarildi va nufuzli xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'ldi. Respublikada bu borada so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan eksportni rag'batlantirish maqsadida amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida, 2024-yil yanvar-dekabr oylarida respublikaning eksport aylanmasi 26.95 mlrd. AQSH dollariga yetdi va 2021-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 10.29 mlrd. AQSH dollariga ya'ni 61.76 % ga oshdi. Shuningdek bu ko'rsatkich 2022 va 2023-yillarning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 7.22-2.08 mlrd AQSH dollariga yoki 36.59 va 8.36 % ga ko'tarildi.¹ Ushbu maqolada O'zbekiston eksportining hozirgi holati, uning tarkibi va diversifikatsiyalash masalalari tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu maqolada O'zbekiston eksportining hozirgi holatini tahlil qilish uchun iqtisodiy statistik ma'lumotlar, xalqaro va milliy iqtisodiy hisobotlar hamda akademik tadqiqotlar asos qilib olingan. Tadqiqot quyidagi usullar asosida olib borildi:

- Statistik tahlil: Rasmiy davlat organlari va xalqaro tashkilotlarning ma'lumotlariga asoslangan holda eksport tarkibini o'rganish.
- Taqqoslash usuli: O'zbekiston eksportini boshqa davlatlar bilan taqqoslash orqali ustunlik va kamchiliklarni aniqlash.
- Tahliliy yondashuv: Eksport tarkibini diversifikatsiyalash bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni baholash.
- Prognozlash usuli: Kelajakda eksport tarkibidagi o'zgarishlarni prognoz qilish.

Adabiyotlar tahlili

Eksport tarkibini diversifikatsiyalash (ya'ni, eksport qilinadigan mahsulotlar va xizmatlar turini kengaytirish) mamlakat iqtisodiy barqarorligini oshirish va global bozorga moslashish uchun muhim strategiyalardan biridir. Iqtisodchi olimlarning fikriga ko'ra, eksport diversifikatsiyasining asosiy usullari quyidagilardan iborat:

1. Gorizontaal diversifikatsiya - bu usul mavjud tarmoqlarda yangi mahsulot yoki xizmatlarni ishlab chiqarishni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Masalan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini eksport qiluvchi davlatlar faqat xomashyo sotish o'rniga, uni qayta ishlash orqali yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini yo'lga qo'yishi mumkin.

2. Vertikal diversifikatsiya - bu yondashuv ishlab chiqarish zanjirining turli bosqichlarini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. Masalan, neft qazib oluvchi davlatlar xom neft sotish o'rniga uni qayta ishlash (benzin, polimerlar) orqali eksport tarkibini diversifikatsiya qilishi mumkin.

¹ <https://stat.uz/uz>

3. Geografik diversifikatsiya - eksport bozorlarini kengaytirish ham muhim usullardan biridir. Bunda mamlakat faqat bitta yoki ikkita asosiy bozordan bog'liq bo'lib qolmasdan, turli mamlakatlarga eksport hajmini oshiradi.

4. Innovatsion va texnologik diversifikatsiya - iqtisodchilar eksport hajmini oshirish uchun ilmiy-tadqiqot va texnologik innovatsiyalarni rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydilar.

Yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti daromadni oshirib, mamlakatning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi.

5. Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash - eksport tarkibini kengaytirish uchun kichik va o'rta korxonalarni qo'llab-quvvatlash muhimdir. Chunki bu orqali korxonalar yangi mahsulotlar ishlab chiqarib, xalqaro bozorlarga chiqishi imkoniyatlari oshadi.

6. Xalqaro hamkorlik va investitsiyalarni jalb qilish - xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali yangi sanoat tarmoqlari rivojlantiriladi va eksport tarkibi kengaytiriladi. Bundan tashqari, erkin savdo bitimlari orqali yangi eksport yo'nalishlari ochiladi.

7. Ekologik diversifikatsiya - yashil iqtisodiyot va ekologik toza mahsulotlar eksporti tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Iqtisodchilar kelajakda ekologik toza mahsulotlar va yashil texnologiyalar eksportiga e'tibor qaratishni tavsiya etadilar.

Shunday qilib, eksport diversifikatsiyasi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va xalqaro bozorlar bilan integratsiyani kuchaytirish uchun muhim strategiya hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston eksportining hozirgi holati. O'zbekiston eksporti asosan tabiiy resurslarga va qishloq xo'jaligi mahsulotlariga tayangan holda shakllangan hisoblanib, eng yirik eksport qilinadigan mahsulotlar quyidagilarni sanab o'tishimiz mumkin:

- Oltin
- Gaz va neft mahsulotlari
- To'qimachilik va paxta tolasi
- Avtomobillar va transport vositalari
- Qishloq xo'jaligi mahsulotlari (mevalar, sabzavotlar, g'alla)

Mamlakat eksport tarkibi asosan xomashyo (paxta tolasi, oltin, tabiiy gaz) va ba'zi tayyor mahsulotlar (to'qimachilik, avtomobil sanoati, qishloq xo'jalik mahsulotlari)dan iborat bo'lishiga qaramasdan hozirgi kunda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va global bozorda raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida eksport tarkibini diversifikatsiyalashning jahon tajribasi asosida shakllangan yo'llari o'rganilmoqda va amaliyotga tadbiiq etilmoqda.

O'zbekistonning eksport geografiyasi ham yildan-yilga kengayib, hozirda asosiy savdo hamkorlari Rossiya, Xitoy, Turkiya, Qozog'iston va Janubiy Koreya hisoblanadi. Lekin eksport tarkibini kengaytirish va diversifikatsiyalash uchun yangi bozorlarni o'zlashtirish zarur.

Eksport tarkibini diversifikatsiyalash quyidagi sabablarga ko'ra dolzarb hisoblanadi:

➤ **Tahlila va tavakkalchiliklarni kamaytirish:** Agar eksport faqat bir yoki bir nechta bozor yoki mahsulotga bog'liq bo'lsa, bu bozorlarda yuzaga keladigan har qanday salbiy o'zgarishlar (masalan, talabning pasayishi, siyosiy beqarorlik) eksport daromadlariga katta zarar yetkazishi mumkin. Diversifikatsiya orqali bu bog'liqlik kamayadi. Turli xil bozorlar va mahsulotlar orqali tashqi iqtisodiy shoklar (masalan, global resessiya, tovar narxlarining o'zgarishi) ta'sirini yumshatish mumkin. Bundan tashqari turli xil bozorlar va mahsulotlar orqali risklarni tarqatish mumkin. Bu esa biror bir bozor yoki mahsulotdagi muammo boshqalariga jiddiy ta'sir ko'rsatmasligini ta'minlaydi. Turli xil valyuta zonalarida faoliyat yuritish orqali valyuta kurslarining o'zgarishi riskini kamaytirish mumkin. Dunyo bozorlaridagi o'zgarishlar (masalan, yashil iqtisodiyot, texnologik innovatsiyalar) eksport tarkibini diversifikatsiyalash orqali qo'llab-quvvatlanishi mumkin.

➤ **Raqobatbardoshlikni oshirish:** Eksport tarkibini diversifikatsiyalashning asosiy maqsadlaridan biri **raqobatbardoshlikni oshirish**dir. Bu jarayon korxonalar yoki mamlakatlarga global bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlash, yangi imkoniyatlardan foydalanish va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini beradi. Yangi bozorlarni zabt etish orqali korxona yoki mamlakatning global bozorlardagi ulushi oshadi. Bu esa raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Har xil bozorlarda turli xil talab va ehtiyojlar mavjud. Diversifikatsiya orqali bu talabni qondirish va bozor ulushini oshirish mumkin. Diversifikatsiya orqali ishlab chiqarish va tarqatish zanjirlarini optimallashtirish mumkin. Bu esa xarajatlarni kamaytirish va narxlardagi raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatini beradi. Turli xil mahsulotlar va bozorlar orqali keng miqyosli iqtisodiyotdan foydalanish mumkin, bu esa xarajatlarni kamaytiradi va rentabellikni oshiradi.

➤ **Qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirish:** Qayta ishlangan, qo'shilgan qiymat yaratgan mahsulotlar eksport hajmini oshirish orqali iqtisodiy samaradorlikni ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Qo'shilgan qiymatli mahsulotlar odatda yuqori foyda marjasiga ega.

Masalan, xom paxta eksport qilish o'rniga undan tayyor kiyim ishlab chiqarib eksport qilish mamlakatga ko'proq daromad keltiradi, chunki qo'shilgan qiymat (dizayn, ishlab chiqarish, brending) mahsulot narxini oshiradi. Yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish jarayoni ko'proq malakali ishchi kuchi va sanoat infratuzilmasini talab qiladi. Bu esa yangi ish o'rinlari yaratilishiga va aholining turmush darajasini yaxshilashga olib keladi.

Bundan tashqari qo'shilgan qiymatli mahsulotlarni ishlab chiqarish innovatsiyalar va texnologik taraqqiyotni talab qiladi. Bu esa uzoq muddat davomida mamlakatning ilmiy-texnik salohiyatini oshiradi.

➤ **Yangi bozorlarni zabt etish:** Eksport tarkibini diversifikatsiyalashda yangi bozorlarni zabt etish muhim strategik qadam bo'lib, bu korxonalarga va mamlakatlarga iqtisodiy barqarorlik, daromadni oshirish va risklarni kamaytirish imkoniyatini beradi. Potentsial bozorlarni baholash uchun bozor tadqiqotlari o'tkazish zarur. Bunda bozor hajmi, talab darajasi, raqobat sharoiti, mijozlar xususiyatlari va qonuniy talablar tahlil qilinadi. Yangi bozorlarni zabt etish va eksport tarkibini diversifikatsiyalash uzoq muddatli strategiya bo'lib, u chuqur tadqiqotlar, moslashtirish va doimiy monitoringni talab qiladi. Bu jarayonda muvaffaqiyatga erishish uchun korxonalar va davlatlar o'rtasida yaqin hamkorlik, innovatsiyalar va bozor sharoitlariga tezkor moslashuv muhim ahamiyatga ega.

Diversifikatsiyalash bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar. O'zbekiston hukumati eksport tarkibini diversifikatsiyalash maqsadida quyidagi islohotlarni amalga oshirmoqda:

- **Sanoatni rivojlantirish:** Sanoat tarmoqlarining rivojlanishi xom ashyoni (masalan, paxta, mineral xom ashyo, neft va gaz) qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar (to'qimachilik, kimyo, plastmassa, metall buyumlar) ishlab chiqarish imkoniyatini yaratish va jahon tajribasi asosida bu jarayonlarni amalga tadbiriq qilmoqda. Bu jarayon eksport daromadlarini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi. Sanoat tarmoqlarida ilg'or texnologiyalarni joriy etish esa elektronika, farmatsevtika, avtomobilsozlik kabi yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini yaratadi va bu mahsulotlarni global bozorlarda yuqori narxlarda sotilishiga sabab bo'ladi. Sanoat tarmoqlarining rivojlanishi turli xil mahsulotlar (masalan, to'qimachilik, qurilish materiallari, oziq-ovqat mahsulotlari, kimyo mahsulotlari) ishlab chiqarish imkoniyatini beradi. Bu esa eksport tarkibini kengaytiradi va bir nechta bozorlarga kirish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari sanoat tarmoqlarida zamonaviy uskunarlar va texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash mumkin. Bu esa eksport qilish imkoniyatlarini kengaytirish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va mahsulotlarning raqobatbardoshlikini oshirish mumkin. Shu bilan birga sanoat tarmoqlarining rivojlanishi mahalliy ishlab chiqarishni oshirish orqali importga bo'lgan bog'liqlikni kamaytiradi. Bu esa valyuta resurslarini tejash va ularni eksportni rivojlantirishga yo'naltirish imkoniyatini yaratib beradi. Sanoat tarmoqlarida startup va texnologik loyihalarni rag'batlantirish orqali yangi eksport mahsulotlari va xizmatlarini ishlab chiqarish imkoniyati yaratiladi va bu orqali "Made in Uzbekistan" brendining obro'sini oshirish mumkin.

• **Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish:** *Erkin iqtisodiy zonalar (EIZ)* – bu maxsus iqtisodiy zonalar bo‘lib, ular davlat tomonidan investitsiyalarni jalb qilish, eksportni rag‘batlantirish, ishlab chiqarishni rivojlantirish va iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash maqsadida yaratiladi. O‘zbekiston ham EIZlarni rivojlantirish orqali iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, eksportni oshirish va yangi ish o‘rinlari yaratishga intilmoqda. EIZlar xorijiy va mahalliy investorlar uchun qulay sharoitlar yaratadi (masalan, soliq imtiyozlari, bojxona imtiyozlari, infratuzilma va boshqalar). Bu esa investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi. EIZlarda ishlab chiqarilgan mahsulotlar asosan eksport qilinadi, bu esa mamlakatning eksport hajmini oshirishga yordam beradi. EIZlarda zamonaviy texnologiyalar va ilg‘or usullardan foydalanish orqali mahsulotlarning sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish mumkin. Ularda yangi korxonalar va ishlab chiqarish obyektlari ochilishi natijasida ko‘plab yangi ish o‘rinlari yaratiladi, bu esa bandlikni oshirish va aholining daromadlarini yaxshilashga yordam beradi. EIZlarda faoliyat yurituvchi korxonalarga soliq imtiyozlari (masalan, daromad solig‘i, qo‘shimcha qiymat solig‘i va boshqalardan ozod qilish) va bojxona imtiyozlari (import va eksport bo‘yicha imtiyozlar) berilgan. Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, eksportni oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va yangi ish o‘rinlari yaratishning muhim vositasi hisoblanadi. EIZlar orqali qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, innovatsiyalarni rag‘batlantirish va global bozorlarga kirish imkoniyatlari yaratilmoqda. Bu esa mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi.

• **Tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish:** Eksport qiluvchi korxonalarni qo‘llab-quvvatlash va xalqaro ko‘rgazmalarda ishtirokini ta‘minlash. Hozirgi kunda O‘zbekiston Yevropa Ittifoqi, Xitoy, Janubiy Koreya, Yaqin Sharq va boshqa mintaqalar bilan savdo aloqalarini kengaytirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Buning uchun ikki tomonlama va ko‘p tomonlama savdo shartnomalari imzolanoqda.

• **Transport va logistika infratuzilmasini rivojlantirish:** Xalqaro transport yo‘nalishlarini kengaytirish va yuk tashish xarajatlarini kamaytirish.

Bundan tashqari hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasi eksportini diversifikatsiyalash va tadbirkorlik sub’ektlarining eksport faoliyatini qo‘llab-quvvatlash maqsadida bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

2022-yil 30-sentabrda qabul qilingan Prezident farmoniga muvofiq, eksport qiluvchi korxonalarning soliq imtiyozlari kengaytirildi.² Xususan, eksport hajmidan qat’i nazar, foyda solig‘i va aylanmadan olinadigan soliq bo‘yicha soliq solinadigan bazani kamaytirish ko‘rinishidagi imtiyozlar qo‘llanilishi belgilandi.

² <https://president.uz/oz/lists/view/673>

Shuningdek, qovun, kanakunjut, xantal va maxsar urug'larini eksport qilishga ruxsat berildi. Bundan tashqari, "Yangi O'zbekiston – raqobatbardosh mahsulotlar yurti" dasturi doirasida eksportchi korxonalarni qo'llab-quvvatlash choralari ko'rildi.³

2022-yil 21-dekabrda esa, eksportoldi va eksport bilan bog'liq savdo operatsiyalarini moliyalashtirish uchun ajratiladigan moliyaviy resurslar hisobidan berilgan kreditlarni o'z vaqtida so'ndirib kelayotgan tadbirkorlik sub'ektlariga qo'shimcha kreditlar ajratishga ruxsat etildi. Shuningdek, 2024-yil 1-yanvarga qadar Yevropa, Turkiya, Misr va Marokash davlatlariga gazlama, trikotaj mato mahsulotlarini eksport qilishda tashish xarajatlarining 70 foizini kompensatsiya qilish uchun subsidiyalar taqdim etilishi belgilandi.⁴ Ushbu chora-tadbirlar O'zbekiston eksportini diversifikatsiyalash, yangi bozorlarga chiqish va tadbirkorlik sub'ektlarining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnidashuni aytish mumkinki, O'zbekiston eksporti tarkibi va uni diversifikatsiyalash masalalari mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi va global bozordagi raqobatbardoshligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston eksportida an'anaviy ravishda xomashyo (paxta, oltin, gaz) va yarim tayyor mahsulotlar (tekstil, mineral resurslar) katta ulushni egallaydi. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligi mahsulotlari (meva-sabzavot, quritilgan mevalar) eksporti ham o'sib bormoqda, ammo yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar (texnologik jihatdan murakkab mahsulotlar, tayyor sanoat mahsulotlari) ulushi hali ham past darajada qolmoqda. Ushbu sharoitda eksportning xomashyoga asoslangan tuzilishi mamlakat iqtisodiyotini xalqaro bozordagi narxlar o'zgarishiga va tashqi talabning pasayishiga zaiflik qiladi. Shu sababli, eksport tarkibini diversifikatsiyalash orqali iqtisodiy xavf-xatarlarni kamaytirish va daromad manbalarini ko'paytirish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

O'zbekistonda so'nggi yillarda eksport geografiyasi kengayib, 150 dan ortiq mamlakatga mahsulot yetkazib berilmoqda. Shu bilan birga, "Yangi O'zbekiston – raqobatbardosh mahsulotlar yurti" dasturi doirasida eksportchi korxonalar soni 6,500 dan 15,000 gacha oshirish rejalashtirilgan. Bu jarayonda erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarining roli muhim bo'lib, yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qilmoqda.

Eksportda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushining pastligi, logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, mahsulotlarning xalqaro standartlarga to'liq mos kelmasligi va marketing strategiyalarining zaifligi diversifikatsiya jarayonida asosiy to'siqlardir.

³ <https://president.uz/oz/lists/view/5807>

⁴ <https://president.uz/oz/lists/view/5807>

Sanoat sohasida modernizatsiya dasturlarini kengaytirish va yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar (masalan, elektronika, mashinasozlik mahsulotlari) ishlab chiqarishga investitsiyalarni jalb qilish zarur. Bu eksport tarkibida xomashyodan tayyor mahsulotlarga o‘tishni ta‘minlaydi. Meva-sabzavot va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash (konservalash, quritish, sharbat ishlab chiqarish) imkoniyatlarini kengaytirish orqali eksport qiymatini oshirish mumkin. Bu mahsulotlarning saqlash muddatini uzaytiradi va yangi bozorlarga kirishni osonlashtiradi. Shu bilan birga eksport jarayonlarini tezkorlashtirish uchun transport-logistika tizimini takomillashtirish, xalqaro transport yo‘laklaridan samarali foydalanish va eksport xarajatlarini kamaytirish choralari ko‘rilishi lozim. Bundan tashqari mahsulotlarning sifatini oshirish va ularni xalqaro sertifikatlarga (ISO, GSP+) moslashtirish uchun tadbirkorlarga davlat tomonidan texnik va moliyaviy yordam ko‘rsatilishi kerak. Bu Yevropa va boshqa rivojlangan bozorlarga kirishni osonlashtiradi.

1. **Eksport geografiyasini kengaytirish:** Yangi bozorlarni (Janubi-Sharqiy Osiyo, Yaqin Sharq, Afrika) o‘rganish va mahalliy mahsulotlarni ushbu hududlarda targ‘ib qilish uchun marketing strategiyalarini ishlab chiqish lozim. Shu bilan birga, mavjud bozorlarda (Rossiya, Xitoy, Yevropa Ittifoqi) raqobatbardoshlikni oshirishga e‘tibor qaratilishi kerak.

2. **Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash:** Eksportga yo‘naltirilgan kichik va o‘rta korxonalarni subsidiyalar, imtiyozli kreditlar va tashqi bozorlarga chiqishda maslahat xizmatlari bilan qo‘llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish zarur.

O‘zbekiston eksportini diversifikatsiyalash iqtisodiyotning barqaror o‘shishini ta‘minlash, xalqaro bozordagi o‘rnini mustahkamlash va aholining turmush darajasini yaxshilash uchun strategik ahamiyatga ega. Yuqoridagi takliflar amalga oshirilsa, eksport tarkibida yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ulushi oshadi va mamlakat iqtisodiy mustaqilligi yanada mustahkamlanadi.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-son Farmoni
2. <https://stat.uz/uz>
3. Porter M. E. "The Competitive Advantage of Nations", Free Press, 1990.
4. Hausmann R., Rodrik D. "Economic Development as Self-Discovery", Journal of Development Economics, 2003.
5. Todaro M., Smith S. "Economic Development", Pearson, 12th Edition, 2020.
6. Balog‘lonov Z. "Iqtisodiyotni diversifikatsiyalash asoslari", Toshkent, 2020.

7. Karimov A. "Xalqaro savdo va eksport boshqaruvi", Toshkent, 2019.
8. Krugman P., Obstfeld M. "International Economics: Theory and Policy", Pearson, 2018.
9. Mamatov B. Q. "Eksportni diversifikatsiyalash orqali makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash", Avtoreferat, 2024.
10. Eshqulova N. N. "O'zbekiston eksporti diversifikatsiyasining yo'nalishlari", Journal of Universal Science Research, 2023.
11. To'lqinbekova X. A., Ibragimov G. G. "Ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va mahsulotlar eksporti dasturini amalga oshirish", Modern Education and Development, 2025.
12. Ashurov Sh. Q. "O'zbekistonning 2023-yil yanvar-noyabrdagi eksport faoliyati tahlili", TADQIQOTLAR.UZ, 2024